

A koronavírus várható hatása az agrárgazdaságra

Javaslatok a kockázatok enyhítésére

Összefoglaló

Jelen dokumentum célja a COVID-19, közismertebb nevén a koronavírus agrárgazdaságra gyakorolt várható hatásainak, kockázatainak felmérése, és azokra megoldási javaslatok nyújtása.

A vírus terjedése a gazdaság minden szektorát befolyásolja, a hatások viszont nagymértékben eltérnek. A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) a dokumentum elkészítése során a koronavírus agráriumot közvetlenül érintő várható hatásaira szentelt különös figyelmet, azonban nem szorítkozott kizárólag csak e szektor helyzetének felülvizsgálatára, hanem a közvetett hatások miatt a nemzetgazdaság egyéb ágazatainak szempontjából is körüljárta a témát.

A NAK azzal a feltételezéssel teszi meg a javaslatait, hogy a koronavírus legfeljebb körülbelül 2-3 hónapos időtávon követel meg érdemi kormányzati lépéseket – azaz addigra a terjedés megáll –, így ezt követően kezdhet el a gazdaság is újra a megszokott rend alapján működni.

Álláspontunk szerint ez az időszak is jelentős negatív hatással bírhat a nemzetgazdaságra, azonban várhatóan visszafordíthatatlan globális hátrányokat nem fog okozni, amennyiben a problémák kezelése időben és a megfelelő eszközökkel megtörténik; egyes területeket azonban súlyosabban is érinthet a jelenlegi helyzet.

A NAK célja jelen anyag elkészítésével az volt, hogy megvizsgálja, mely szinteken és milyen eszközökkel lehetséges a beavatkozás a koronavírus terjedése által negatívan érintett szektorok támogatása érdekében.

A NAK értelmezése szerint a dokumentumban feltüntetett szektorokat, illetve az e területeket sújtó nehézségeket három kategóriába lehet sorolni a problémák súlyossága alapján. Ezek a következők:

1. Generális hatású, azonnal megoldandó probléma

Az agrárgazdasági szempontjából a legfontosabb azonnali intézkedés a szállítványozás folytonosságának fenntartása. Amennyiben a szállítványozás korlátozás alá esik, bonyolódik és hosszabb időt vesz igénybe

- az alapanyagok beszerzése,
- az exportra szánt termékek elszállítása és
- az importra vásároltak behozatala,
- valamint a termelőeszközök javítását, működtetését végző személyek magyarországi belépésének engedélyezése (amennyiben megfelelnek az egészségügyi előírásoknak).

Ez végső soron befolyásolhatja az érintettek likviditását és üzemi működését is, súlyos károkat okozva a nemzetgazdaságban.

A fentiek figyelembevételével a NAK álláspontja szerint **biztosítani kell a járványügyi korlátozások mellett is a biztonságos áruszállítás fenntartását.**

Ezzel együtt el kell oszlatni azon tévhiteteket, amelyek pánikszerű vásárlást eredményeznek.

2. Azon szektorok, melyek működésében és megélhetésében a koronavírus jelentős károkat okoz

Ide jellemzően azon ágazatok tartoznak, amelyeknél a csúcsidezőszak éppen a vizsgált időintervallumra, azaz a vírus várható lefolyásának időszakára esik. Ezekben az esetekben a koronavírus terjedése már mindenképpen negatívan érinti az idei üzleti év eredményét. Legjellemzőbb termékkörök:

- a bányahús piaca: az ágazat éppen a jelenlegi időszakban bonyolítaná le a legtöbb eladását, az export a húsvéti időszakban csúcsosodik
- kertészeti termékek, különös tekintettel a szezonális virágokat termesztő kertészet: várhatóan a vírus jelenléte a tavaszi kerti munkák megkezdését is hátráltatni fogja, aminek az eredményeként az ágazat jelentős keresletcsökkenéssel számolhat erre az évre vonatkozóan
- növényházi zöldségajtatás és gombatermesztés: ezeknél a termékeknél a tavaszi időszak bevételei alapozzák meg a gazdaságos működést
- nyerstej: az olasz tejfeldolgozók leállításával az egész EU-ból odaszállított évi közel 4 milliárd liternyi nyerstej nagy része a spotpiacon jelenne meg, ami drasztikus piaci összeomlást idézhet elő

A fenti lista a járvány időtartamának függvényében folyamatosan bővíthet. Azonban e területeknél szinte biztosan szükség lesz **a jövedelemkiesés miatt támogatásokra, mind visszatérítendő, mind vissza nem térítendő formában, valamint direkt állami intervencióra.**

3. Azon ágazatok, amelyek esetében a koronavírus turbulenciát okoz az értékesítésben, azonban idővel a szektor mozgása és folyamatai kiegyenlítik a negatív hatásokat

E besorolásba eső területeken a koronavírus megjelenése okozhat időszakos likviditási problémákat, azonban várhatóan a vírus terjedésének megszűnését követően a szokásos üzletmenet viszonylag könnyen helyre tud állni. Jelenleg a fent külön nem nevesített területeket ebbe a kategóriába soroljuk. Az így érintett szektorok esetében a legfontosabb intézkedések javaslatunk szerint az alábbiak:

- kamatmentes hitelprogram indítása;
- adó-, járulékfizetési moratórium;
- folyamatban lévő támogatások előrehozott kifizetése;

- pályázati vállalások teljesítési határidejének kitolása;
- a folyamatos ellátás biztosítása a védőeszközökből, akár központi készletből;
- engedélyek, igazolványok érvényességi idejének meghosszabbítása, e tekintetben hatósági korlátozások enyhítése;
- kapacitástöbbletek gyors, koordinált felmérése és a hasznosításuk megkezdése ágazati szinten;
- a piaci igényektől átmenetileg eltérő termékstruktúra kialakításához támogatás.

A továbbiakban a dokumentum felsorolja a vizsgált szektorokat, és a vonatkozásukban már jelenleg is tapasztalható, vagy várhatóan bekövetkező negatív hatásokat. A cselekvési javaslatokat azon cél figyelembevételével készítettük el, hogy azok hatékonyan szolgálják a koronavírus terjedésének mielőbbi megállítását és azt, hogy az érintett ágazatok a lehető legkevesebb negatív hatással legyenek képesek átvészelni a koronavírus által okozott gazdasági visszaesést.

Előszó

A koronavírus kitörése előre megjósolhatatlan esemény volt, azonban egyértelműen gyors és hatásos cselekvésre sarkallja a gazdaság szereplőit. A koronavírus hatása már tapasztalható a globális élelmiszerellátási-lánc esetében is, és a krízis egyes szereplők számára hátrányos, míg más – elsősorban nem élelmiszergazdasági – szereplők számára előnyös helyzetet teremt.

Jelenleg elmondható, hogy **az ország élelmiszer-ellátása zavartalan ugyan, de bizonyos piaci anomáliák már megjelentek, elsősorban az export terén, de a külföldről származó alapanyagok, csomagolóanyagok és alkatrészecskék esetében is érzékelhető a változás. Ezen helyzet azonban napról napra változhat.**

A NAK azzal a feltételezéssel teszi meg a javaslatait, hogy a koronavírus legfeljebb körülbelül 1-2 hónapos időtávon követel meg érdemi kormányzati lépéseket, addigra a terjedés megáll, így ezt követően kezdhet el a gazdaság is újra a megszokott rend alapján működni.

Az egyes ágazatokra, területekre vonatkozóan az alábbiak mondhatóak el jelen információk szerint.

Általános népegészségügyi szempontok

Bár a gazdálkodók kisebb valószínűséggel fertőződhetnek meg, mint a városi lakosság, a betegség sokkal súlyosabb lefolyású lehet náluk a magas átlagéletkorból, valamint a férfifélségből adódóan. Amennyiben egy-egy gazdaságban valaki a jelen körülmények között megfertőződik és karanténba kerül, az akár a gazdaság teljes éves eredményének elvesztésével járhat. Magasabb a valószínűsége ugyanakkor a fertőzésnek a feldolgozóiparban.

Fontos megemlíteni, hogy a koronavírus az állatokra nem veszélyes, azok csak átmeneti felületi hordozóként játszhatnak szerepet, és közülük is leginkább a házi kedvencek.

Figyelembe kell vennünk, hogy a koronavírus élelmiszerrel és vízzel nem terjed, azonban a székletmintában kimutatható, így széklet-orális transzmisszió útján terjedhet. Illetve a szem, az orr és a száj érintését követően is továbbítható, így fokozottan fontos az agrár-élelmiszeripari dolgozók higiénia körülményeinek fenntartása, a berendezések, eszközök folyamatos, alapos fertőtlenítése. A speciális fertőtlenítőszeres és a személyzeti higiénia szolgáló eszközök (pl. szájmascsk, kézfertőtlenítő) iránti igény fokozódni fog, ami a szűkös kínálat miatt problémákat okozhat, rontva a biztonsági szintet, nem csak humán-egészségügyi, de élelmiszerbiztonsági szempontból is.

Várhatóan a vírus terjedésével a lakosság egyre inkább próbálja elkerülni azokat a helyeket, melyeken fokozott a megfertőződés veszélye. Emiatt a közeljövőben a tartós élelmiszerek iránti kereslet növekedése a jelenleginél is magasabb lehet. Általános tendencia már most is, hogy egy-egy bevásárlás alkalmával a vásárlók hosszabb időre igyekeznek raktározni az otthoni készleteket.

Növénytermesztés

A növénytermesztési ágazatban még kevésbé a konkrét problémák, mintsem a rövidtávú helyzettől való félelmek a jelentősek. Ez alól a szezonális virágokat termesztő kertészet, növényházi zöldségfajtatás és gombatermesztés jelent kivételt, ahol a gyorsan romló frisspiaci termékek előállítására, piacra juttatására és a termesztő berendezések, csomagolóházak üzemeltetése már most is komoly problémát jelenthet. Ezeknél a termékeknél a tavaszi időszak bevételei alapozzák meg a gazdaságos működést.

A növénytermesztők számára a szállítási korlátozások okozhatnak problémát, főként azon termékek esetében, melyeknél jelentős volt az olasz export (kukorica, durumbúza, árpa, szója, napraforgó, repce). A NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet felmérése szerint a 2019. január- szeptemberi időszakban a gabonafélék exportárbevételének aránya a teljes agrárexportból 15,6 százalék volt, 2,7 millió tonna kukorica, 2 millió tonna búza és 366 ezer tonna árpa értékesítésével. A repce exportjának 100 százaléka, míg a napraforgó kivitelének 99 százaléka az EU tagállamaiba történik. Németország a vizsgált időszakban 94 ezer, míg Olaszország 50 ezer tonna felett, Ausztria és Hollandia pedig 59 ezer tonna felett vásárolt Magyarországról napraforgómagot, ami az összesen értékesített 408 ezer tonna jelentős része. Amennyiben ezen országok irányába a szállítás akadozik majd, úgy jelentős mennyiségű gabona és olajos mag értékesítése lehetetlenül el a korlátozások ideje alatt.

Amennyiben zavar lép fel a szállítmányozásban, az rövidtávon felesleghez, így az eladási árak csökkenéséhez vezethet. Egyúttal jelentős finanszírozási nehézségeket is okozhat a tavaszi munkák megkezdésekor.

Alapvetően a tavaszi munkák megkezdését befolyásolhatja az is, ha az inputanyagok nem érkeznek meg időben. Jelenlegi információink szerint a tavaszi műtrágyaellátáshoz szükséges mennyiség jórészt már az országban, a raktárakban van, illetve jelenleg is zavartalanul érkezik. Szintén nem várható központi ellátási probléma a növényvédő szerek, valamint a vetőmagok esetén, a tavaszi növényvédelem általában biztosított, amennyiben a szükséges inputanyagok eljutnak a termelőkhez.

Vegyes a helyzet a különböző gépek, alkatrészek és eszközök esetében. Bizonyos, jellemzően Kínában készülő alkatrészek (pl. különböző öntvények) esetében hosszabb szállítási határidővel érdemes számolni, de emellett az európai piacról érkező egyes termékeknél is előfordulhatnak ellátási problémák. Már jelenleg is problémát jelent, hogy hiánycikk a permetezéshez is használt védőruha, maszk és kesztyű, és ezek utánpótlása is kérdéses.

További, az összes agrárágazatot érintő probléma, hogy egyelőre nem egyértelmű, hogy a jelenleg szállítási korlátozásokkal sújtott országokból hazaérkező sofőrök mikor, és milyen feltételek szerint vehetik fel újra a munkát.

Emiatt a szállítási korlátozások felülvizsgálatát és egy olyan szabályozás kialakítását tartjuk szükségesnek, mely a forgalom lehetőségét fenntartja a folyamatos tájékoztatás mellett. Ez amiatt is kiemelő, mert a jelenleg korlátozás alatt álló Olaszország Magyarország harmadik legfontosabb mezőgazdasági és élelmiszeripari piaca.

Hamarosan problémát jelenthet, hogy a külföldi munkaerő (pl. Romániából) beáramlása erősen korlátozott lesz, illetve megszűnhet. Az ilyen, idényjellegű munkát végzőkből így is nagy hiány van, ezért is kénytelen sok vállalkozás külföldi munkavállalókat alkalmazni. Ez az egyéb ágazatoknál is (pl. erdészet, építőipar) problémát fog jelenteni.

Állattartás

Állattartók esetén kiemelt kérdés jelenleg, hogy fenntartható-e a takarmányellátás biztonsága. Emiatt megindult a lehetőségekhez képesti készletezés, főleg azoknál a gazdaságoknál, ahová Olaszországból érkezik a takarmány.

Mivel több jelentős (keveréktakarmány-gyártásban felhasznált) alapanyag Kínából érkezik (pl. aminosavak, vitaminok), a korábbi korlátozó intézkedések miatt ezek már jelenleg is magasabb áron érkeznek (alapanyagonként változó, de általában 50-80 százalékos emelkedést jelent). Középtávon számolni kell bizonyos termékek fizikai hiányával, mely a termelési paraméterek romlását, a kibocsátás csökkenését eredményezheti minden termékpályán.

A NAIK AKI információi alapján a hazai keveréktakarmány-gyártók egy része már egész évre leszerződött, és beszámolóik szerint a szállítások eddig rendben zajlottak. Olaszországból még a március 9-ei héten is indult szójaszállítmány Magyarországra. A helyzet azonban egyik pillanatról a másikra változhat itt is.

A másik jellemző probléma a piacok átmeneti megszűnése, elérhetetlensége, mely jelenleg az egyes területeket különböző mértékben érinti. A legsúlyosabb helyzet egyértelműen a bárány kapcsán állt elő, ahol éppen a csúcsidőszak előtt állunk; a kisebb súlyú állatokra vonatkozóan az export csúcsa a húsvéti időszakra esik (a teljes export 30-40 százaléka). Bár itt a kereslet még megvan, a szállítás akadozik, a fuvarozók attól tartanak, hogy nem tudnak visszafelé belépni az országba, illetve hogy karanténba kerülhetnek. 2019 első három negyedévében az élő juhok exportvolumene 5,4 százalékkal nőtt, az export átlagár-növekedése mellett 39,5 millió eurós aktívumot elérve. Amennyiben az idej, húsvéti időszakban a szállítási korlátozások nem kerülnek feloldásra, úgy várhatóan a tavalyi eredmények nem lesznek megközelíthetőek, és az ezen állatokkal foglalkozó gazdaságok rendkívül nehéz helyzetbe kerülhetnek.

További változást okoz a megszokott üzletmenethez képest, hogy amennyiben az így értékesített állatok nem kerülnek elszállításra, később esetleg Európán kívüli piacokra lehet értékesíteni a nagyobb súlyú állatokat.

Szintén súlyos helyzet állhat elő a szarvasmarha, valamint a sertés esetében. Bár itt kisebb mértékben megoldás lehet az állatok további hizlalása, tenyésztésben tartása, ám az egyrészt

jelentős többletköltséggel jár (tartási költség, technológiaváltás), másrészt alacsonyabb felvásárlási árakat eredményez(het).

A hazai vágóállat-termelés mintegy kétharmadát kitevő baromfiágazat – jelentős exportorientáltsága miatt (170-180 százalékos önellátottsági szint) – szintén komoly értékesítési problémákkal nézhet szembe; az ok hasonló, mint az előbb vázolt pontban, a volumen azonban vélhetőleg lényegesen nagyobb.

Az ágazatra jellemző magasabb munkaerő-igény egyben magasabb kockázatot is jelent, amennyiben egy-egy vágóponton vagy telepen belül valaki megfertőződik a kollégák közül. Ez súlyos problémákat okozhat, az állatokat etetni, gondozni kell, ellenkező esetben komoly károk keletkezhetnek, amit csak nagyon lassan lehetne helyreállítani, így ezen a területen kiemelten fontos a megfelelő védőfelszerelés biztosítása. Ezzel együtt amennyiben mégis karantént kell kialakítani, az történhet a telepen belül, hiszen így biztosított lehet az állatok ellátása. Ekkor a munkavállalók ellátásával kapcsolatos költségek merülhetnek fel.

Az enyhe tél miatt az átlagosnál nagyobb mértékű a tejtermelés, ami a kereskedelem, a logisztika és a feldolgozás problémái miatt gyorsan fölösleget jelenthet, amit szintén kezelni kell. A termelők szempontjából nagyon fontos, hogy az állatállományt megvédjék, minden megtermelt liter tej feldolgozásra kerüljön, és ne keletkezzenek nehezen pótolható veszteségeik.

Jelenleg nagy mennyiségű étkezési hal van a hazai piacon (elsősorban ponty), amit jelentős részben külföldi exportra és emellett hazai értékesítésre szánnak a termelők. Az árak már jelenleg is nyomottak, amit tovább ronthat a külföldi piacok bezáródása. A legfontosabb intézkedés ezen a területen is először az áruszállítás biztonságának, folytonosságának fenntartása, az állandó tájékoztatás, valamint a későbbiekben az esetleges kártalanítás.

Ezzel együtt arra is fel kell készülni, hogy mihamarabb újra tudjuk indítani az exportunkat. Kínában jelentősen megemelkedtek az élelmiszerárak (+22 százalékkal tavalyhoz képest, de a sertéshús ára 135 százalékkal emelkedett februárban a tavalyi szinthez képest), ennek csökkentéséhez jelentős importra lesz szüksége, ami egyben lehetőséget is jelent számunkra.

Élelmiszeripar

Több állategészségügyi probléma miatt az idei év eleje óta nehézségek tapasztalhatók az alapanyag-ellátásban, mind mennyiségben, mind az árakban változások történtek. Mindezek mellett a hazai élelmiszer-feldolgozás és -termelés biztosítja a magyarországi ellátást, az áremelkedés azonban folyamatos.

A koronavírus miatt fellépő nehézségek figyelembevételével az élelmiszer-előállítás és a feldolgozott élelmiszerek fogyasztói ellátása során az állati eredetű termékeknél látunk jelentősebb negatív hatást, amely részben a humán erőforrás rendelkezésre állásából, részben az állategészségügyi helyzet romlásából eredhet. Kiemelt fontosságú az ágazatban a humán erőforrás megfelelő tájékoztatása, illetve a szigorú higiéniai követelmények betartása és betartatása, ugyanis

a hazai élelmiszer-előállításban magas az élők munkae-igény, így mindent meg kell tenni, hogy a dolgozók személyes higiénia miatt ne kerüljön veszélybe a termelés.

A határárral érintett országokba, így különösen az Olaszországba irányuló forgalom korlátozása már most hatással van az oda szállító cégekre. Nem csak a már gyártásban lévő vagy szállítás alatt lévő termékek érintettek ebben, de általánosságban tapasztalják a cégek, hogy az olasz megrendeléseket lemondják partnereik. Ez hosszú távú (több hónapos) kieséseket fog okozni, megbízható exportértékesítési csatornák omlanak össze így.

A nemzetközi hajókikötőkön keresztül konténerekben érkező áruk karanténja is lassítja a cégek ellátási-lánc-folyamatait.

További jelentős, több ágazatot érintő probléma lehet, hogy az agráriumban, különösen pedig az élelmiszeriparban számos olyan gép van, amelyeknek szerelését, karbantartását kizárólag a gyártó által megbízott, zömében külföldi szakemberek végezhetik el. Az ő beutazásuk alapvető fontosságú a gyártás fenntartása érdekében, így erre a kérdéskörre mindenképpen megoldást kell találni.

A cégek a felhasznált csomagolóanyagok terén nem tapasztaltak eddig zavarokat az ellátási láncokban. Amennyiben nem indulnak újra termelési kapacitások Kínában, vagy a megtermelt áru nem jut el hozzánk, úgy a műanyag-csomagolóanyagok tekintetében számíthatunk először fennakadásokra.

Állati eredetű termékek – hús- és húskészítmények

A folyamatos vágóállat-kibocsátás takarmányozási problémái – az esetlegesen fellépő premix, vagy szójahiány ellenére – kezelhetők a rendelkezésre álló készletekből.

Baromfi-hús

Húscsirke esetében a naposcsibe-ellátás biztosítható, a nagyszülő és a szülőpárok, keltető kapacitások Magyarországon rendelkezésre állnak.

A hazai baromfi-hús-kibocsátás az integrált termelési rendszerek fenntartásával, folyamatos üzemeltetésével tudja biztosítani a hazai, valamint az exportigényeket. Mivel a hazai lakossági ellátásban kiemelt szerepe van és lesz e termékkörnek, ezért azt prioritásként kell kezelni. A normál működés feltételeit a veszélyhelyzet teljes időszaka alatt biztosítani kell (takarmány, élőállat, feldolgozás), úgy, hogy figyelemmel kell lenni az állategészségügyi járványok (sertéspestis, madárinfluenza) hatásaira is, ellenkező esetben komoly ellátási problémákkal kell szembenézni.

Pulyka

Pulyka esetében a nagyobb integrációk szintén képesek biztosítani az alapanyagot (szülőpárok, keltető kapacitások rendelkezésre állnak), ugyanakkor a napospipe mintegy 10-15 százaléka külföldről érkezik, ennek korlátozása esetén csökken a termelés. Ezt tovább súlyosbíthatja a

tenyészállományok esetleges behozatali korlátozása, a takarmány-kiegészítők hiánya, az exportpiacok és a termékértékesítés problémái.

Víziszárnvas

Víziszárnvas esetében az alapanyagoldalról jelent problémát, hogy a madárinfluenza miatt továbbra is érvényes a zárt tartási kötelezettség (a baromfiágazat egészére fontos a termelésbiztonság fenntartása érdekében), a lúd-törzsállományok naposliba-kibocsátásában, az idei évi termelésben komoly csökkenés várható. A víziszárnvas-termékpályán jelenleg komoly gondot okoz a turizmus-vendéglátás markáns visszaesése, a személy- és áruforgalom korlátozása, az exportpiacok bezárása (hízott máj és párhuzamos termékei, húsliba). Ez a probléma hosszabb távon akár a víziszárnvas-termékpálya teljes megszűnését is jelentheti.

Sertés

Megítélésünk szerint problémát okozhat az új hízóállomány betelepítése, sok malac érkezik az országba Németországból és Dániából hazai hizlalásra és ezt követő vágásra, feldolgozásra. Az élőállattartás jellemzően több kisebb és jellemzően jól izolálható telepről biztosított, ezért csak kisebb mennyiségű csökkenésre számít a feldolgozóipar. Problémát jelenthet egy-egy telep kiesése humán-egészségügyi problémák miatt, azonban szervezéssel a feladatok megoldhatónak tűnnek, a szállítmányozás fenntartásával a vágóállat-ellátás fenntartható.

A hazai közepes méretű vágó- és feldolgozóüzemek között – főként a vágókapacitások tekintetében – jellemző az alacsonyabb kapacitás-kihasználás, ezért ha humán-egészségügyi problémák miatt egy-egy üzem kiesik a termelésből, a többi vágóüzemben a termelés szervezésével, a vágóállatok beszállításával a friss előhűtött sertés-, baromfi- és marhahús ellátása biztosítható marad. Húskészítmények esetében az importalapanyag feldolgozását végző vállalkozások kerülhetnek nehéz helyzetbe, ha az áruk mozgása lassul, vagy esetleg elmarad a határárak vagy szállítmányozási problémák miatt. Ez a hazai előállítású kínálat csökkenéshez vezethet. Az importált, feldolgozott húskészítmények szállítási nehézségei miatt egyes kereskedelmi láncokban jelentősebb mennyiségi csökkenés várható, amely a hazai feldolgozók kapacitáskihasználásának javításával pótolható.

Állati eredetű termékek – tejfeldolgozás

A tejfeldolgozók jelenleg teljes kapacitással dolgoznak. A legnagyobb problémát itt is a kieső munkaerő okozta működési nehézségek, valamint a gépek szervizelése és alkatrész-utánpótlása jelentheti. Egyelőre a Tetrapack és az Alterra Pack is arról biztosította a feldolgozókat, hogy lesz elegendő csomagolóanyag. A HORECA szektor felől viszont drasztikusan csökkenhetnek a megrendelések, amiből kiutat jelenthet a fogyasztói kiskiszorításokra történő átmeneti áttérés és a raktárkészletre termelés.

További probléma, hogy az iskolák bezárásával a korábban az iskolatej program keretei között forgalomba kerülő tej is növeli a készleteket. Ráadásul a programban résztvevő cégeknél az aktuális heti tejmennyiség kiszérése megtörtént, aminek az elhelyezése csak veszteséggel elképzelhető (Élelmiszerbank, szociális intézmények stb.). Emiatt ezen cégek kompenzációját mindenképpen át kell gondolni.

A kialakuló tejfölösleg levezetése érdekében szükséges a feldolgozók koordinált együttműködése, a kapacitástöbbletek gyors felmérése és a hasznosításuk megkezdése. Ez nemcsak a feldolgozóipari, hanem a tárolási kapacitásokra is vonatkozik. Itt akár szóba jöhetnek a mostanra már kiürülő almatárolók is.

Szükséges átmenetileg a piaci igényektől eltérő termékstruktúra kialakítása, a porítás és a sajztermelés fokozása, továbbá az így legyártott tejtermékek (tejpor, sajt stb.) állami intervencióval történő felvásárlása és raktározása is. A jellemzően exportpiacokra dolgozó feldolgozóknál a megrendelések visszaesése finanszírozási nehézségeket idéz elő, és ezért várhatóan nem tudják majd kifizetni a felvásárolt nyerstejet. 2019 első három negyedévében 90,6 ezer tonna tej került Romániába, Olaszországba 62 ezer tonna, míg Horvátországba 35 ezer tonna. Jelenleg mindegyik ország érintett a koronavírussal, így várhatóan az ottani kiszállítási lehetőségek csökkenni fognak.

Tekintettel arra, hogy nagyon magas Magyarország nyerstej-kivitele, az esetleges szállítási akadályok tovább fokozhatják a belföldi többletet. Nem beszélve arról, ha az olasz tejfeldolgozók leállításával az egész EU-ból odaszállított évi közel 4 milliárd liternyi nyerstej nagy része a spotpiacon landol. Ez drasztikus piaci összeomlást idézne elő, aminek megvan a reális esélye. Ebben az esetben meg kell védeni a magyar tejágazatot, amihez az állami beavatkozás mellett a kiskereskedelem közreműködése is szükséges, hogy átmenetileg csak magyar tejterméket vásároljanak és kínáljanak a fogyasztóknak.

A fogyasztók oldaláról tapasztalható felvásárlási láz eddig elsősorban az UHT tejeket érintette és a tejtermékkel kapcsolatos fogyasztói igény várhatóan folyamatosan fennmarad, ha nem is a jelenlegi magas szinten. A legfontosabb a pánik elkerülése és a fogyasztók megnyugtatása.

Állati eredetű termékek – étkezési tojás

Jellemzően ketreces automatizált termelés folyik, a takarmányellátás nem okozhat problémát, egyedül a humán-erőforrás egészségügyi helyzetéből eredő veszélyekkel kell számolni.

A jércenevelés esetében az átszállítás munkaerőigénye és rendelkezésre állása miatt lassulhat a betelepítés, amely az életciklus végén lévő tyúkok kitelepítésénél is várható.

Ezek az előre nem látható nehézségek a termelési volumen kisebb mértékű csökkenését eredményezhetik.

Növényi eredetű termékek – feldolgozott élelmiszerek (konzervek, befőttek, gyorsfagyasztott termékek)

A konzerv, gyorsfagyasztott, üveges befőttek, aszaltványok esetén élénkülő kereslet tapasztalható, az elmúlt napok tapasztalatai alapján a lakosság tartós élelmiszerekből jelentősebb készleteket halmoz fel. Az idei feldolgozási szezon a meghatározó zöldségtermékek esetében májusban kezdődik (zöldborsó) és júniusban folytatódik (kukorica). A betakarítás gépesített, azonban a beérkező alapanyagok fogadása és átmeneti – feldolgozást megelőző – betárolása élőmunka-igényes feladat. A humán-erőforrás rendelkezésre állásában történő változások negatívan érinthetik a feldolgozható termékmennyiséget.

Mivel a termékkör iránti kereslet megnőtt, ezért várható, hogy az értékesítési árak rövidtávon emelkedni fognak, azonban később a kereslet visszaesését eredményezheti a mostani otthoni betárolás.

Növényi eredetű termékek - friss fogyasztású áruk

A gyümölcsök jellemzően a tárolókban vannak, a kitérítés a fogyasztói igényeknek megfelelően folyamatosan történik. A hajtattott kultúráknál – amelyek folyamatosan teremnek – felmerülhet a humán-erőforrás-igény rendelkezésre állásából eredő átmeneti ellátási nehézség. Az importtermékek esetében logisztikai problémák merülhetnek fel, melyek időszakosan egy-egy termék elérhetőségét korlátozhatják.

Növényi eredetű termékek – gabona-termékpálya

Étkezési búzából nettó exportőrök vagyunk, a tavalyi termés a silókba került betárolásra, a malmok kevesebb élőmunka-erővel üzemeltethetők, liszthiánnyal nem kell számolni. A kenyérgyárak, pékségek jellemzően kisebb kapacitású méretekkel működnek, jellemző az országos egyenletes eloszlás, ellátási gondok felmerülése nem várható (Az esetlegesen kieső pékségek termék-előállítását a többiek átvehetik.)

Mivel jelenleg a háztartások a termékek felhalmozásának fázisában vannak, így elképzelhető, hogy csökkenni fog a friss pékáruk iránti kereslet, és az eltolódik a tartós termékek irányában.

Borászat

Várhatóan a borászati ágazat is érzékeli fogja a koronavírus hatásait. A vendéglátóhelyek forgalmának csökkenése miatt csökkenhet az erre irányuló értékesítésük, összességében pedig csökkenhet az általános fogyasztott mennyiség is. A hazai bortermelés egy része exportra kerül, amely mértéke a szállítási korlátozások miatt visszaeshet.

Erdőgazdálkodás

Az elmúlt öt év átlagában Magyarország éves fakitermelése nettó 6,3 millió köbméter. Ez elsősorban öt fafaj-csoportot érint: akác, tölgy, nyár, fenyő, bükk. A kitermelt faanyag több mint 50 százaléka tűzifa. Az iparilag felhasználható faanyag mennyisége nagyságrendileg 3 millió köbméter.

A rostfa feldolgozására döntően külföldi tulajdonban lévő nagyüzemek rendezkedtek be (Falco, Interspan, Mohács). A megtermelt késztermék (zömében faforgácslap) nagy részben exportálásra kerül, jórészt Nyugat-Európába.

Papírfa: hazánkban már nem üzemel papírgyár, így valamennyi papíripari primerválasztékot szintén külföldre szállítjuk.

Egyéb fűrészipari alapanyagok feldolgozása leginkább hazánkban történik, azt vegyes, külföldi és magyar tulajdonú cégek végzik. A keletkező késztermékek a legegyszerűbb feldolgozás után kerülnek értékesítésre csomagolóanyagként vagy raklap, illetve raklap-elem formájában.

Az oszlop és rúd faanyagok belföldi felhasználása minimális, azok is nyugat-európai exportra kerülnek, vagy hengeres fában, vagy minimális feldolgozottsági szinten, hegyezve, hasítva, kérgezve.

A megtermelt minőségi rönk (hámozási) nyárfákat külföldi tulajdonú hámozóüzemek dolgozzák fel, vagy exportáljuk azokat (Olaszországba, Szlovéniába, Szlovákiába).

A bükk és a tölgyrönk több mint fele kerül exportra, a magyar fűrészipar minőségi termék előállítására korlátozott mennyiségben alkalmas.

A megtermelt, több mint 3 millió köbméter tűzifából, 1,2 milliót exportálunk.

Mindezekből az adatokból következik, hogy a Magyarországon termelt faválasztékok nagy része nyugati piacokon értékesítődik, vagy hazánkban dolgozzák azt fel külföldi tulajdonban lévő multik. A jelenlegi helyzetben minden faválaszték és fűrészipari termék exportja jelentős korlátozások alá eshet. A belföldi felhasználás (lásd: egyéb fűrészipari alapanyagok) az ipar termelékenységének függvényében alakul, így az ipar lassulása a csomagolóanyagok, raklapok piacát vetheti vissza. A fa legértékesebb része a rönk, amit vagy hengeres fában exportálunk, vagy külföldi érdekltségű cégek dolgozzák fel hazánkban.

Látható, hogy a magyar fapiac óriási függőségnek van kitéve. A jelenlegi állapot szerint már a külföldi papírgyárak is leállították a magyarországi kivitelt.

A koronavírussal leginkább fertőzött olasz piac szinte teljesen bezárult, ami valamennyi nyárfa-termékre hatással van. Sem hengeres fában, sem feldolgozva nem indulnak vasúti vagonok és közúton kamionok az észak-olaszországi – iparilag fejlett – régióba. Valamennyi exportra kerülő hengeres fa, vagy feldolgozott termék piaca az ipar korlátozott működése miatt csökkenő tendenciát mutat.

Az erdőgazdálkodók (állami és magán) már most nehezen tudják elhelyezni a megtermelt faanyagukat, ezért leállnak a fakitermelési munkákkal, vagy csak részben végzik el azokat. Komoly finanszírozási problémát jelent minden erdőgazdálkodó részére, ha a megtermelt fát nem tudja értékesíteni, vagy csak nyomott áron tudja azt megtenni. Pályázatok kapcsán (foglalkoztatási kötelezettségekkel terhelve) komoly kihívást jelent a munkavállalók többletértéket teremtő foglalkoztatása. A beszűkülés megkezdődött, számtalan visszajelzést kaptunk az exportszállítmányok leállításáról, a beszállítási lehetőségek és a faanyag árának csökkentéséről, a fapiac ellehetetlenüléséről. A magyar erdőgazdálkodók és fafeldolgozók sokkal sérülékenyebbek, mint nyugati versenytársaink, mert tőketartalékuk csak töredéke az ottani gazdálkodóknak, üzemeknek. Tovább súlyosbítja a helyzetet a fapiacon, hogy a környező országokban (Románia, Szlovákia) több millió köbméter fát döntött le a vihar az elmúlt hónapokban.

A helyzet megoldására, kezelésére központi intézkedésekre van szükség, hogy az erdőgazdálkodók ne lehetetlenüljenek el, mivel várhatóan a kieső bevételek miatt a meglévő erdők műszaki állapotára fognak kevesebbet fordítani. Várhatóan a kisebb, gyenge minőségű erdőt kezelő erdőgazdálkodók fognak először tönkremenni, ami miatt az erdők rendezettsége csökken. Meg kell oldani az erdőgazdák átmeneti finanszírozását, mert a klímaváltozás közepette is biztosítani kell az erdők védelmi és közjóléti szerepének megvalósulását. Hatósági korlátozások enyhítésével, határidők kitolásával, a potenciális büntetések jelentős mérséklésével is sokat lehet segíteni. Különösen sújtja a magánerdő-gazdálkodókat, hogy nem tudnak magántőkét bevinni a finanszírozásba, és az erdőterületek Magyarországon se nem biztosíthatóak, se nem szolgálnak banki hitelek fedezetéül. Az erdőgazdálkodással kapcsolatos valamennyi jogcím esetében szükségszerű a támogatási kérelmek mielőbbi elbírálása, a kifizetések felgyorsítása.

Vadgazdálkodás

Valószínűsíthető, hogy a térben és időben elhúzódó járválynak komoly gazdasági hatása lesz az elmaradó külföldi vendégvadászok miatt. A vadásztársaságok legtöbbször a külföldiek bérvadászatából (őz, szarvas, vaddisznó) származó jövedelem adja az éves bevétel jelentős részét, amelynek kiesése semmivel sem lesz teljes mértékben pótolható, így komoly likviditási problémákra lehet számítani. Az őzbakszezon április 15-én indulna, de a meglévő szerződéseket a külföldi szervezőirodák sok esetben már most kezdik visszamondani, hivatkozva a koronavírusra. Az alföldi vadásztársaságok esetében – ahol ez az egyetlen jelentős vadászati bevételi forrás – ez óriási problémát okozhat. Ráadásul az elmaradó vendégvadászok miatt a csökken a számukra turisztikai szolgáltatást (szállás, étkezést) nyújtó falusi vendégházak bevétele is. Az afrikai sertéspestis (ASP) miatt egyébként országos viszonylatban is jelentősen beszűkülő kínálat (mind vadászati szolgáltatási lehetőség, mind vadhús tekintetében) mellett célszerű lenne a hazai fogyasztás ösztönzése, olyan kampányok kidolgozásával, amelynek során a magyar vadászokkal, illetve fogyasztókkal próbálnánk meg csökkenteni az ágazati veszteségeket. Ezzel együtt – átmenetileg – minden olyan hatósági, felügyeleti intézkedést (vadvédelmi bírság, vadkár, illeték, stb.) a minimálisra kell visszaszorítani, amely tovább ronthatja a vadászatra jogosultak működési biztonságát. Azért is kiemelten kell most segíteni az ágazat szereplőit, hogy a hazai vadászati

világkiállítás idejére (2021 őszére) rendezett viszonyok jöhessenek létre, a hazai vadgazdálkodási ágazat stabilan működhessen.

Kistermelők

Eddigi tapasztalatok alapján kistermelőknél negatív hatása még nincs a világjárványnak.

Összességében már most látszik, hogy a falusi turizmus és a rövid ellátási lánc (REL) szerepe felértékelődik, mert ezekben a megoldásokban nincs tömeges érintkezés, és erős bizalom van a szállás és étel szolgáltatójával szemben. Ezt igazolja az is, hogy a booking.com-on a szállodai foglalások 90 százalékát lemondták az utóbbi időben, ezzel szemben a falusi szálláshelyekre vonatkozó foglalásoknak csak 9 százalékát. De a vírus terjedése ezen a területen is nagyobb visszaesést fog jelenteni.

A REL-megoldásokat (bevásárló-közösség, dobozrendszer, közösség által támogatott mezőgazdasági formák) működtető egyesületeknek a marketingeseményeket, workshopokat le kellett mondaniuk, ez okoz némi visszaesést PR-szempontról, de a hosszú távú pozitív hatás (REL és falusi turizmus felé fordulás) ezt minden bizonnyal ellensúlyozni tudja.

Általános érvényű megállapítások

A fentiekén túl az ismertetett ágazatok mindegyikére vonatkozóan elmondható, hogy a részvevő vállalkozások további területeken is várhatóan tapasztalni fogják a koronavírus negatív hatásait a bizonytalan helyzet kapcsán. Ezek a következők lehetnek:

- Az exportértékesítések elmaradása miatt megmaradó készletek raktározási költsége,
- A kieső munkaerő miatt a fuvarozás költségei várhatóan növekednek,
- A kieső munkaerő (iskolás gyerek miatt otthon maradt, beteg stb.) pótlása csak többletköltségek mellett lehetséges.

Emiatt a NAK álláspontja szerint a fenti többletköltségek részleges vagy teljes kompenzációja szükséges

Elmondható továbbá, hogy a kieső munkaerő miatt a cégek adminisztratív kötelességeinek teljesítésében is késések léphetnek fel. Ezért célszerűnek tűnik az adózás rendjéhez, az adók bevallásához kötődő határidők kitolása.

Közigazgatás

Alaphelyzetben is, a magyar gazdálkodók körülbelül kétharmada veszteséges lenne támogatások nélkül, így az egységes kérelmek beadása kiemelt jelentőségű. Átlagosan évente az összesen

mintegy 170 ezer kérelemből közel 120 ezret a NAK falugazdászai adnak be, egy-egy falugazdász a másfél hónapos beadási időszak alatt átlagosan 200 gazdálkodóval találkozik, ráadásul röviddel az őstermelői igazolványok érvényesítési határidejét (március 20.) követően. Ez jelentős fertőzési kockázatot jelent mind a falugazdászok, mind a gazdálkodók részére, utóbbiak ráadásul nagyrészt a kifejezetten veszélyeztetett korosztályba tartoznak. Annak érdekében, hogy a dolgozói egészségét biztosítsa, a NAK március 16-tól új munkarendre tért át, így a falugazdászok kevesebb személyes ügyintézését végeznék.

A fenti körülmények ismeretében indokolt lehet akár a beadási időszak eltolásának kérelmezése az Európai Bizottság felé. Ezt Olaszország már megtette, ugyanakkor ez azt jelentheti, hogy a támogatások kifizetése is elmarad, csúszik, ezzel akár likviditási problémákat okozva. Emiatt meg kell vizsgálni, hogy lehet-e még rövidíteni az ügyintézési folyamatokon, valamint ezzel párhuzamosan, ezen okból is indokolt a gazdálkodók részére pénzügyi konstrukciók bevezetése.

A napokban megjelent kormányrendelet értelmében a lejáró hivatalos okmányok a veszélyhelyzet megszűnését követő 15 napig érvényesek, ezen rendelkezést javasoljuk kiterjeszteni a vis maior időszak alatt lejáró hatósági engedélyekre (pl. vízjogi-, nitrát-, szennyvíziszap-, víztermelés-, geotermikus energiatermelés), valamint egyéb okiratokra (visszamenőleg érvényes őstermelői igazolvány, hígrágya-, talajjavítás stb.). A bejelentéshez kötött tevékenységek határidejét is általános jelleggel javasoljuk meghosszabbítani a fentiek szerint.

Egyúttal felmerülhet a pályázatok megvalósítási, valamint elszámolási időszakának meghosszabbítása is, illetve a teljesítések elmaradásakor is szükségesnek tartjuk figyelembe venni a kiesett vis maior-időszak hosszát.

NAK-JAVASLATOK

- A helyzet folyamatos nyomon követése érdekében rendszeresen egyeztető, a koronavírus gazdasági hatásait nyomon követő bizottság létrehozatalát javasoljuk az egyeztetések folyamatos fenntartása céljából, a kormány és az érdekképviseleti szervek részvételével. Ezen bizottság feladata lenne olyan intézkedési javaslatok kidolgozása, amelyek biztosítják a vállalkozások fizetőképességét, a munkahelyek és a vállalatok piaci helyzetének megőrzését, valamint a veszteség csökkentését. Ilyen javaslatok lehetnek például: az adófizetések elhalasztása, a karantén miatti termelés kiesés és a betegszabadságra eső táppénzhez állami támogatás, az állami garanciavállalás és hitelkeretek nyújtása, valamint egyedi intézkedések a turizmus megsegítésére. Egyúttal a folyamatos információáramlást is innen javasoljuk szervezni az egyes inputanyagok, eszközök piacáról, a pánik elkerülése érdekében.
- Az átmeneti likviditási problémák elkerülése/csökkentése érdekében kamatmentes hitelprogram indítását, konkrét támogatások nyújtását, emellett adó/járulékfizetési moratóriumot is javasolunk.
- A jelenleg futó támogatások bázisápolásán történő kifizetését javasoljuk, az elmúlt időszak értékeinek figyelembevételével, annak érdekében, hogy a mezőgazdaság/élelmiszeripar működőképessége megmaradjon.
- Az áruellátás folyamatos ellátása érdekében mielőbb nevesíteni kell a stratégiaileg fontos üzemek listáját, rögzíteni kell ezen üzemek kivételes jogait (egyidejű dolgozói munkaerő-létszám stb.), működésüket prioritásként kell kezelni, a működéshez szükséges feltételeket meg kell teremteni – ez nemzetbiztonsági cél.
- Javasoljuk a folyamatban lévő uniós pályázatok mihamarabbi elbírálását, kifizetését állami kockázatvállalással, a pénzügyi és gazdasági folyamatok stabilitása érdekében.
- Különösen a munkaintenzív ágazatok esetében fontos a folyamatos ellátás biztosítása a védőeszközökből (maszkok, kesztyűk, köpenyeg, kézfertőtlenítők stb.), ami európai szinten is komoly kérdés. Segítséget jelenthetnének olyan központi beszerzési források, ahonnan a vállalkozások biztonságosan megrendelhetik a számukra szükséges mennyiségeket, illetve amihez indokoltan szükséges esetben kedvezményeket, támogatásokat vagy kedvezőbb fizetési feltételeket lehetne kapcsolni.
- Engedélyek, igazolványok érvényességi idejének meghosszabbítása, e tekintetben hatósági korlátozások enyhítése.
- Az egységes kérelem-benyújtási időszak felülvizsgálata, az előlegfizetésre is tekintettel.

- Adók bevallásához kapcsolódó határidők felülvizsgálata
- Pályázati vállalások határidejének kitolása a veszélyhelyzet figyelembevételével.
- A szállítmányozás folyamatos fenntartása érdekében a hétvégi kamionstop időszakos beszüntetése legalább a húsvéti ünnepekig, valamint a szállítmányozók be- és kilépésének biztosítása.
- Az agrárgépek javítását végző személyek magyarországi belépésének engedélyezése, amennyiben megfelelnek az egészségügyi előírásoknak.
- A kapacitástöbbletek gyors, koordinált felmérése és a hasznosításuk megkezdése ágazati szinten, ehhez adott esetben a tröszt szabályok felülvizsgálata.
- Átmenetileg a piaci igényektől eltérő termékstruktúra kialakításához támogatás, a porítás és a sajtermelés fokozása, továbbá az így legyártott tejtermékek (tejpor, sajt stb.) állami intervencióval történő felvásárlása és raktározása is.
- A hazai termékek arányának ösztönzése, akár az áruk szabad áramlásának ideiglenes felfüggesztésével.

A TÁJÉKOZTATÁSSAL KAPCSOLATOS JAVASLATOK

Tájékoztatás a megfelelő higiénia biztosítása érdekében az élelmiszerlánc mentén

Kiemelten fontosnak tartjuk annak kommunikálását, hogy az élelmiszerek biztonsága nem kérdőjelezhető meg a vírus miatt, valamint hogy hazánkban a csapvíz kiváló minőségű és bátran fogyasztható, Magyarországon ez a legszigorúbban ellenőrzött élelmiszer.

Fontos, hogy ésszerű óvintézkedéseket tegyünk, mert az aránytalanul szigorú korlátozások a kellenél komolyabb gazdasági károkhoz vezetnek.

Ugyanakkor az élelmiszerlánc stratégiai jelentősége miatt kiemelten védendő, annak láncszerű jellegénél fogva pedig fokozottan kitett a fertőzés megjelenésének (fertőzési kapuk).

A legfontosabb és leghatékonyabb a megelőzés, ennek érdekében pedig a megfelelő mennyiségű és minőségű, a koronavírus ellen hatékony fertőtlenítőszer, személyi higiénias eszköz és védőfelszerelés biztosítása, amelyet – annak magas beszerzési költsége, illetve egészségügyi vészhelyzet esetén stratégiai jelentősége miatt – megfontolandó központilag beszerezni és elosztani.

A fogyasztók tájékoztatását központi koordinációval, a közegészségügyi és állategészségügyi hatóságok együttműködésében érdemes megoldani.

Álláspontunk szerint ki kell dolgozni egy szabályozást arra az esetre is, ha az élelmiszeri cégben dolgozó kolléga fertőződik meg. Ezen folyamat lényege, hogy lehetővé tegye a normál üzemmenet mielőbbi helyreállítását. Emiatt elő kell segíteni, a megfertőződött személy közvetlen munkakörnyezetében lévők gyorsesztesztelésének azonnali végrehajtását és a negatív eredménnyel rendelkező kollégák mielőbbi újbóli munkába állását.

Élelmiszerlánc-egységek esetén:

- Az élelmiszerlánc-egységekben rendkívüli, időszakos fertőtlenítés elrendelése, a folyamatos üzemmenet megszakításával is.
- Az ott dolgozók személyi higiéniai előírásainak időszakos szigorítása, védőfelszerelés biztosítása, amennyiben nincs, szükség esetén ideiglenes ún. „fekete/fehér” öltözök bevezetése.
- Kötelező, műszak/munkaidő előtti önellenőrzés bevezetése (otthoni lázmérés, főbb tünetek ellenőrzése).
- A dolgozó munkahelyen való tartózkodása során kezdődő, a koronavírusos megbetegedés gyanúját a legkisebb mértékben valószínűsítő tünetek esetén a dolgozónak haladéktalanul haza kell mennie; helyettesítési terv készítése az ilyen módon kieső dolgozók mielőbbi helyettesítése érdekében.
- Jelentési kötelezettség bevezetése, amennyiben fertőzött vagy potenciálisan fertőzött személlyel érintkezett.
- Amennyiben elérhető munkahelyi étkezdé, lehetőség szerint ott étkezzenek a dolgozók, ne otthonról hozzanak be élelmiszert.
- A higiéniai szabályok megszegése esetére munkahelyi szankciók bevezetése.
- A dolgozók tájékoztatása a koronavírusos megbetegedés gyanúja esetén teendő lépésekről (egészségügyi ellátás és szűrővizsgálatok elérhetősége).
- Látogatók érkezésének megtiltása.
- A beszállítók, felvásárlók gépjárműveinek és a beszállított áru fogadására alkalmas helyszín(ek) elkülönítése, lehetőleg az élelmiszerlánc-egység területén kívül; kerékfertőtlenítési lehetőség megoldása, a beszállított áru fertőtlenítőszeres kezelése/permetezése, amennyiben azt az áru jellege és csomagolása engedi, amennyiben nem vagy az áru felhasználása nem sürgős, az áru pihentetése olyan körülmények között és annyi ideig, ameddig a vírus külön beavatkozás nélkül elpusztul.
- A disztribúció területén, illetve a HORECA-ban dolgozók számára valamint az ott megforduló árucikkekre a fenti szabályok értelemszerűen alkalmazandóak.

2020. március 16.